

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING TINGLASH VA TUSHUNISHNI
YAXSHILASHDA VIZUAL VOSITALARNING TA'LIMDAGI AHAMIYATI**

Jo'rayeva Gulchexra Abduvohidovna

Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat Pedagogika
Universiteti 1-kurs doktoranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining tinglab tushunish ko'nikmalarini rivojlantirishda vizuallashtirishning nazariy ahamiyati tahlil qilingan. Vizualashtirish metodlari o'quvchilarning eshitilgan ma'lumotlarni yaxshiroq tushunishi va eslab qolishini ta'minlashda samarali vosita sifatida ko'rsatilgan. Maqolada vizuallashtirishning o'quvchilarning kognitiv va tasavvurlarini rivojlantirishga ta'siri, shuningdek, boshlang'ich sinf o'quvchilarining tinglash va tushunish ko'nikmalarini yaxshilashdagi o'rni ko'rib chiqilgan. Vizualashtirishning innovatsion yondashuv sifatida ta'lim jarayonida qanday ishlatilishi va uning o'quvchilarni motivatsiya qilishdagi roli muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: Vizualashtirish, tinglash, tushunish, boshlang'ich sinf, kognitiv jarayonlar, tasavvur, motivatsiya, o'qitish metodlari, ko'nikmalar, til o'rganish.

Kirish. Ingliz tilini o'qitish jarayonida tinglab tushunish (listening comprehension) ko'nikmalari juda muhim o'rin tutadi. Bu ko'nikmalarni rivojlantirishda o'qituvchilar turli metod va texnikalardan foydalanadilar. So'nggi yillarda vizuallashtirish (visualization) texnikalari o'quvchilarni tinglash va tushunishda yordam beruvchi samarali vosita sifatida qabul qilinmoqda. Vizualashtirishning tinglab tushunishga ta'siri haqida ko'plab ilmiy tadqiqotlar mavjud bo'lib, ular bu metodning boshlang'ich sinf o'quvchilarining til o'rganish jarayoniga qanday yordam berishini yoritib beradi. Ushbu maqolada vizuallashtirishning boshlang'ich sinf o'quvchilarining tinglab tushunish ko'nikmalarini rivojlantirishdagi nazariy ahamiyati tahlil qilinadi. Bunda, vizuallashtirishning kognitiv jarayonlardagi roli, uning til o'rganishda qanday yordam berishi, shuningdek, boshlang'ich ta'limda uni qo'llashning afzalliklari ko'rib chiqiladi. Vizualashtirish — bu tinglangan yoki o'qilgan matnning tasviriy ko'rinishini yaratish jarayonidir. Bu texnika o'quvchining ongida tasavvurlarni shakllantirib, matnni yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Vizualashtirish metodining asosiy maqsadi, o'quvchilarning tinglab tushunish qobiliyatini rivojlantirishda ularning mantiqiy va tasavvuriy fikrlashini qo'llab-quvvatlashdir. Vizualashtirish, shu bilan birga, o'quvchilarga tinglangan materialni yaxshiroq tashkil etish, muhim nuqtalarni ajratish va so'zlar o'rtasidagi aloqalarni aniqlashda yordam beradi [1].

Kognitiv psixologiyada vizuallashtirishning o'rni katta. Kognitiv psixologiyaning nazariyasi bo'yicha, odamlarning ma'lumotni eslab qolishi va tushunishi ko'pincha tasavvurlar orqali amalga oshiriladi. Ma'lumotlar va tasavvurlar o'rtasidagi bog'lanish tinglash va tushunishda muhim rol o'ynaydi. Vizualashtirish yordamida o'quvchi eshitgan

ma'lumotni ko'z oldiga keltirib, ularni yaxshiroq anglab olishi mumkin. Bu metod, ayniqsa, boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun juda samarali, chunki ular yangi so'zlarni va iboralarni o'rganishda vizual ko'rsatmalarni ko'rish orqali osonroq tushunadilar [2].

Tinglab tushunish ko'nikmalarini rivojlantirishda vizuallashtirishning asosiy afzalliklari quyidagilar:

1. Ma'lumotlarni tizimlashtirish: Vizualashtirish tinglash jarayonida o'quvchilarga eshitilgan ma'lumotlarni yaxshiroq tuzishga yordam beradi. O'quvchi matnni eshitganidan so'ng, u vizual tasvirlar yaratishi orqali eslab qolishni osonlashtiradi.

2. Tasavvurni rivojlantirish: Vizualashtirish o'quvchining tasavvurini rivojlantiradi. Masalan, matnni eshitib, o'quvchi u haqida tasvirlar yoki diagrammalar chizishi mumkin. Bu, o'z navbatida, matnni yanada chuqurroq tushunishga yordam beradi.

3. Kognitiv jarayonlarni qo'llab-quvvatlash: Vizualashtirish o'quvchilarning mantiqiy fikrlashini va analitik ko'nikmalarini rivojlantiradi. Ular eshitgan ma'lumotlar asosida vizual tasvirlar yaratish orqali ularning o'zaro bog'liqligini va strukturasini aniqlashadi.

4. Motivatsiyani oshirish: Vizualashtirish metodlari o'quvchilarni faollashtiradi va o'rganishga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Bu, ayniqsa, boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun muhim, chunki ular yangi ma'lumotlarni o'rganishda ko'proq ko'rsatuvlar va faoliyatlarga ehtiyoj sezadilar [3].

Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun tinglab tushunish ko'nikmalarini rivojlantirishda vizuallashtirishning bir nechta afzalliklari bor:

- Yosh o'quvchilarning diqqatini jalb qilish: Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun ko'rsatilgan vizual materiallar, ularning diqqatini jamlashga yordam beradi va o'qituvchilar uchun materialni qiziqarliroq qiladi.

- Qiyinchiliklarni bartaraf etish: O'quvchilar yangi tillarni o'rganayotganda ko'p hollarda so'zlar va iboralarning ma'nosini tushunishda qiyinchiliklarga duch keladilar. Vizualashtirish esa, ularning so'z boyligini kengaytirishga yordam beradi.

- Jamoa ishlari va kreativ fikrlash: O'quvchilarni vizual tasvirlar yaratish orqali jamoaviy ishlarga jalb qilish mumkin. Bu o'z navbatida ijodkorlikni rivojlantiradi va sinfdagi o'zaro hamkorlikni kuchaytiradi [4].

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining tinglab tushunish ko'nikmalarini rivojlantirishda vizuallashtirish texnikalari juda samarali bo'lishi mumkin. Vizualashtirish nafaqat o'quvchilarga ma'lumotlarni tushunishda yordam beradi, balki ularning fikrlash va tasavvur qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu metod, ayniqsa, kichik yoshdagi o'quvchilarning tinglash va tushunish jarayonini sezilarli darajada yaxshilaydi. Kelajakda, vizuallashtirishni yanada kengroq qo'llash va uning ta'sirini yanada chuqurroq o'rganish kerak. O'qituvchilar bu metodni turli uslublar bilan birlashtirib, o'quvchilarning tinglab tushunish ko'nikmalarini yanada samarali rivojlantirishlari mumkin.

Metodologiya. Ushbu tadqiqotda boshlang'ich sinf o'quvchilarining tinglab tushunish ko'nikmalarini rivojlantirishda vizuallashtirishning ta'sirini o'rganish uchun sifatli tadqiqot metodlari

qo'llanildi.

Tadqiqotda, vizuallashtirish metodlarini o'rganish bo'yicha mavjud ilmiy adabiyotlar tahlil qilindi. O'quvchilarning tinglab tushunish ko'nikmalarini rivojlantirishda vizuallashtirishning nazariy asoslari, o'qitish metodlari va amaliyotdagi qo'llanilishi haqida ilmiy maqolalar, kitoblar va ilmiy ishlar tahlil qilindi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari orasida vizuallashtirish texnikalarini qo'llash eksperiment sifatida o'tkazildi. Tadqiqotga qatnashgan sinflar ikki guruhga bo'lingan: eksperimental guruh va nazorat guruhi. Eksperimental guruhga vizuallashtirish metodlari asosida tinglab tushunish mashqlari o'tkazildi, nazorat guruhiga esa an'anaviy o'qitish metodlari qo'llanildi. Tadqiqot jarayonida o'quvchilarning tinglab tushunish ko'nikmalari sinovlar va kuzatuvlar orqali o'lchandi. Tadqiqot jarayonida o'qituvchilardan va o'quvchilardan olingan so'rovnomalar va intervyular yordamida vizuallashtirishning samaradorligi haqidagi fikrlar to'plandi. Bu usul o'quvchilarning o'qish jarayoniga bo'lgan munosabatini, vizuallashtirish metodlariga bo'lgan qiziqishlarini va ularning ta'lim jarayonidagi samaradorligini baholashga yordam berdi. Tadqiqotda to'plangan ma'lumotlar statistik tahlil qilish orqali qayd etildi. O'quvchilarning tinglab tushunish ko'nikmalaridagi o'zgarishlarni aniqlash uchun baholash mezonlari ishlab chiqildi. Tahlil jarayonida o'quvchilarning o'rganish darajasi va vizuallashtirish metodlarining samaradorligi o'lchandi. Tadqiqot jarayonida tajribali boshlang'ich sinf o'qituvchilari bilan maslahatlashib, vizuallashtirishni o'qitishda qanday qilib samarali qo'llash haqida fikr almashildi. Bu metodlar o'qituvchilarning tajribasidan foydalanib, amaliyotga yo'naltirilgan tavsiyalar ishlab chiqishga yordam berdi. Metodologiya yonida ushbu yondashuvi, vizuallashtirishning boshlang'ich sinf o'quvchilarining tinglab tushunish ko'nikmalariga bo'lgan ta'sirini aniq o'rganishga imkon yaratdi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining tinglab tushunish ko'nikmalarini rivojlantirishda vizuallashtirishning nazariy ahamiyati yuqori darajada. O'quvchilarning eshitish va tushunish ko'nikmalarini rivojlantirish jarayonida vizuallashtirish metodlarini qo'llash, ularning o'zlashtirish darajasini sezilarli darajada oshirishi mumkin. Tadqiqotda kuzatilganidek, vizuallashtirish nafaqat tinglab tushunish ko'nikmalarini rivojlantiradi, balki o'quvchilarning kognitiv va tasavvurlarini ham kengaytiradi. Bu metod orqali o'quvchilarning fikrlash jarayonlari aniq va tizimli bo'lib, ular o'qilgan yoki eshitilgan ma'lumotlarni samarali tarzda yodlab olishadi [5].

Vizuallashtirishning yana bir muhim jihati shundaki, bu metod o'quvchilarga murakkab ma'lumotlarni oddiy va tushunarli shaklda taqdim etishga imkon beradi. Masalan, diagrammalar, chizmalar, rasm va boshqa vizual materiallar yordamida o'quvchilar faqat tinglab tushunish bilan cheklanmay, balki o'zlari tasavvur qilish, turli obyektlarni ajratish va ularni tahlil qilish qobiliyatlarini ham rivojlantiradilar. Bu, ayniqsa, boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun muhim, chunki ular o'quv jarayonida ko'proq vizual va amaliy yondashuvlarga muhtojdirlar. Tadqiqotda o'quvchilarning tinglab tushunish darajasidagi o'zgarishlar ko'rsatilgan. Eksperimental guruhda vizuallashtirish metodlari yordamida o'tkazilgan mashg'ulotlar natijasida o'quvchilarning eshitish va tushunish ko'nikmalari sezilarli darajada yaxshilangan. Ayniqsa, vizuallashtirishning qiziqarli va interaktiv

xususiyatlari o'quvchilarni ta'lim jarayoniga yanada jalb qilishga yordam beradi. O'quvchilar eshitilgan ma'lumotlarni tasavvur qilish orqali ularni yaxshiroq anglaydi va ko'proq yodlab olishadi [6]. Buning natijasida, o'quvchilarning umumiy bilim darajasi oshadi va ularning til o'rganishdagi muvaffaqiyatlari ortadi. Bundan tashqari, vizuallashtirishning ijobiy ta'siri nafaqat tinglab tushunish ko'nikmalariga, balki o'quvchilarning o'z-o'zini ifodalash, fikrlarni tartibga solish va muloqotda bo'lish qobiliyatlariga ham sezilarli darajada yordam beradi. O'quvchilar o'rgangan materialni vizual shaklda taqdim etish orqali o'z fikrlarini aniq va tushunarli tarzda ifodalash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu jarayon, albatta, ularning kommunikativ ko'nikmalarini ham rivojlantiradi. Biroq, vizuallashtirish metodlarini o'qitishda samarali qo'llash uchun o'qituvchining kreativ yondashuvi va metodik ko'nikmalari muhim rol o'ynaydi. O'qituvchilar, vizual materiallarni ta'lim jarayoniga qo'shishda, o'quvchilarning yosh xususiyatlariga va qiziqishlariga mos keladigan materiallarni tanlashlari zarur. Shuningdek, vizuallashtirish texnikalarini o'quvchilarning har birining ehtiyojlariga qarab moslashtirish ham muhim ahamiyatga ega. Umuman olganda, vizuallashtirish metodlari boshlang'ich sinf o'quvchilarining tinglab tushunish ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali vosita sifatida xizmat qiladi. Bu metodni qo'llash, o'quvchilarning ma'lumotni tushunish, yodlab olish va eslab qolish ko'nikmalarini oshiradi, shuningdek, ta'lim jarayonini yanada qiziqarli va interaktiv qiladi. Vizualizatsiya yordamida o'quvchilar nafaqat bilimlarni yaxshiroq o'zlashtiradilar, balki o'rgangan ma'lumotlarni hayotda qo'llashda ham muvaffaqiyat qozonadilar.

Xulosa. Tadqiqotda boshlang'ich sinf o'quvchilarining tinglab tushunish ko'nikmalarini rivojlantirishda vizuallashtirishning nazariy va amaliy ahamiyati o'rganildi. Vizualizatsiya metodlari o'quvchilarning tinglab tushunish ko'nikmalarini yaxshilashda samarali vosita ekanligi isbotlandi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, vizuallashtirish o'quvchilarning ma'lumotni tez va samarali tushunishlariga yordam beradi, ular eshitilgan ma'lumotlarni yanada yaxshiroq yodlaydilar va o'zlashtiradilar. Diagramma, rasm, chizma va boshqa vizual materiallardan foydalanish, o'quvchilarning tushunish jarayonini soddalashtirib, ularning muloqot va ifodalash ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bundan tashqari, vizuallashtirish metodlari o'quvchilarning eshitilgan materialni nafaqat eslab qolish, balki uni tahlil qilish, tasavvur qilish va o'z fikrlarini izchil ifodalash qobiliyatlarini ham oshiradi. Shuning uchun, boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun vizuallashtirishni ta'lim jarayonida qo'llash zarurati kundalik ishning ajralmas qismiga aylanishi kerak. Shu bilan birga, o'qituvchilar o'z pedagogik yondashuvlarini yangilab, vizuallashtirish texnikalarini har bir o'quvchining o'ziga xos ehtiyojlariga moslashtirib qo'llashlari lozim. Bu o'quvchilarning o'rganish jarayonini samarali va qiziqarli qilishga yordam beradi. Xulosa qilib aytganda, vizuallashtirish metodlari boshlang'ich sinf o'quvchilarining tinglab tushunish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim vosita bo'lib, ularning ta'lim olish jarayonida muvaffaqiyatlarini oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ibrohimov, A. (2016). Boshlang'ich ta'limda vizual metodlar va ularning samaradorligi. Toshkent: O'zbekiston davlat pedagogika universiteti nashriyoti.
2. Yusupov, B. (2018). Tinglab tushunish va uning ta'lim jarayonidagi o'rni. Tashkent: Ta'lim.
3. Abduvokhidova, S. (2020). O'quvchilarda tinglab tushunish ko'nikmalarini rivojlantirishning metodik asoslari. Toshkent: O'zbekiston Milliy universiteti nashriyoti.
4. Sodiqova, M. (2017). Boshlang'ich sinf o'quvchilarining tinglab tushunish ko'nikmalarini shakllantirishda vizual materiallardan foydalanish. Pedagogika jurnali, 4(16), 45-49.
5. Khamidov, A. (2019). Vizuallashtirish metodlari va ularning ta'limda qo'llanilishi. Toshkent: O'zbekiston xalq ta'limi nashriyoti.
6. Shamsieva, R. (2021). Innovatsion o'qitish metodlari va vizuallashtirishning ta'lim jarayonidagi ahamiyati. Ta'lim metodikasi, 5(28), 76-81.